

Электронная бібліятэка БДУ: ідэі стварэння і вынікі развіцця

Електронна бібліотека БДУ (<http://www.elib.bsu.by>) была ўведзена ў вопытную эксплуатацыю ў верасні 2010 г. і ўтрымлівала ў той час каля 1 300 дакументаў (навуковыя манаграфіі, артыкулы, матэрыялы канферэнцый, вучэбна-метадычныя матэрыялы і т. п.).

Стварэнне ЭБ БДУ было прадэктыравана шэрагам фактараў. Па-першае, развіццём сучасных інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій, якія дазваляюць даваць доступ да электронных крыніц інфармацыі ў любы час сутак і ў любым месцы, дзе ёсць падключэнне да глабальнай сеткі інтэрнэт. Па-другое, змяняй парадыгмы ў адукацыі, першараднай задачай якой сёння з’яўляецца не «перадача» ведаў выкладчыкам студэнту на ўсё жыццё, а развіццё ўмення ў будучага выпускніка ўстанавы вышэйшай адукацыі (УВА) набываць новыя веды і самастойна нарошчваць уласны творчы патэнцыял на працягу ўсяго свайго жыцця, і гэта ўменне студэнта самастойна працаваць з’яўляецца сёння галоўным сродкам павышэння эфектыўнасці адукацыйнага працэсу ва ўніверсітэце. Па-трэцяе, расце папулярнасць міжнароднай ініцыятывы адкрытага доступу (Open Archives Initiative), асноўныя мэты якой – зрабіць вышэйшую адукацыю даступнай шырокім слоям насельніцтва і стварыць міжнародную інтэграваную адукацыйную і навуковую інфармацыйную прастору на аснове адзінага сеткавага пратаколу, вядомага як сеткавы пратакол збору метаданых Ініцыятывы адкрытага доступу (OAI Protocol Metadata Harvesting), і адзінага фармату апісання інфармацыйных рэсурсаў, у якасці якога найбольш распаўсюджаная пашыраная схема Дублінскага ядра (Dublin Core), што выкарыстоўваецца для апісання рэсурсу, які размяшчаецца ў Электроннай бібліятэцы, г. зн. для фарміравання так званых яго метаданых (аўтар, назва і да т. п.), з дапамогай якіх ажыццяўляецца пошук рэсурсу пошукавымі машынамі сеткі інтэрнэт.

ПРИСУТНАСЦЬ У ВЭБ-СЕТЦЫ

Апошні фактар мае сваё адлюстраванне ў сістэме ранжыравання ўніверсітэцкіх рэпазітарыяў (электронных бібліятэк) у міжнароднай сістэме ранжыравання ўніверсітэтаў Webometrics (<http://www.webometrics>).

ПОШУК ІНФАРМАЦЫІ І ДОСТУП ДА ДАКУМЕНТАЎ

Паколькі дзейнасць сучаснага ўніверсітэта прадугледжвае інтэнсіўнае выкарыстанне высокатэхналагічных сродкаў працы з адукацыйнымі і навуковымі

info), стваральнікі якой дэ-
ларавалі на сваім сайце на-
ступны падыход да ацэнкі
дзейнасці ўніверсітэтаў: «Мы
імкнемся матываваць і наву-
ковыя арганізацыі і асобных
навукоўцаў мець сваю пры-
сутнасць у вэб-сетцы, якая
б адэкватна адлюстроўвала
іх навукова-адукацыйную
дзейнасць. Калі вэб-прад-
стаўленне арганізацыі ні-
жэйшае за чаканую пазіцыю,
якая вызначаецца характа-
рыстыкамі гэтай арганізацыі,
то яе кіраўніцтву варта пера-
гледзець сваю вэб-палітыку
з мэтай забеспячэння істот-
нага прыросту аб'ёму і якасці
сваіх электронных публіка-
цый». На 09.06.2011 г. ЭБ
БДУ займала ў сусветным
рэйтынгу вэб-рэпозітарыяў
([http://repositories.webomet-
rics.info/en/Europe/Belarus](http://repositories.webometrics.info/en/Europe/Belarus))
748-е месца з 1 120 пра-
дстаўленых у ім і была адзіным
рэпозітарыем з Беларусі.

Папулярнасць Ініцыятывы адкрытага доступу сярод навуковых устаноў тлумачыцца таксама тым, што стварэнне імі даступных у інтэрнэце інстытуцыйных рэпазітарыяў пазыўна адбываецца:

1) на іміджы навукоўца, супрацоўніка ўстановы, дзякуючы шырокаму доступу да яго прац;

2) на іміджі самої наукової установи, праці супрацоўнікаў якога становяцца вядомымі сусветнай навуковай супольнасці;

3) на іміджы краіны, работы супрацоўнікаў навуковых устаноў якой вядомыя і аўтарытэтыя ва ўсім свеце.

інформаційними ресурсами різних типів, то многі спеціалісти електронна бібліотека розглядає як індекатор статусу університету. Електронна бібліотека як інформаційна система традиційно виконує дві базисні задачі: пошук інформації у документних базах даних, включаючи бібліотечні фонди, і доступ до паунтакставих електронних документів. Перша задача орієнтована на падачу інформації пра наяўнасць тых ці іншых выданняў. Другая забяспечвае хуткую і эфектыўную дастаўку неабходных дакументаў для выкарыстання.

Снаўной часткай ЭБ з'яўляецца, безумоўна, яе кантэнт, г. зн. сукупнасць прадстаўленых у ёй інфармацыйных матэрыялаў (дакументаў). Крыніцы камплектавання змесціва (кантэнту) ЭБ БДУ наступныя:

– електронныя выданні і электронныя аналагі друкаваных выданняў, уключаных у тэматычны план БДУ выдання вучэбнай, вучэбна-метадычнай, навуковай і даведачнай літаратуры;

– вучэбна-метадычныя матэрыялы Галоўнага ўпраўлення вучэбнай і навукова-метадычнай работы і факультэтаў;

– справаздачы аб НДР матэрыялы канферэнцый навуковых супрацоўнікаў, аспірантаў і студэнтаў, якія праводзяцца ў БДУ;

– артыкулы з часопісаў,
рэдакцыі якіх працуюць пры
ВНУ;

– науковця артыкулы, падручнікі, вучэбна-метадычныя дапаможнікі, прадстаўленыя аўтарамі-супрацоўнікамі БДУ;

– алічбаваныя дакументы з фонду Фундаментальнай бібліятэкі, тэрмін дзеяння аўтарскага права на якія скончыўся, і інш.

Тры электронныя бібліятэкі беларускіх ВНУ ўвайшлі ў ўзба-
метрычны рэйтынг
рэпазітарыяў
(Ranking Web
of Repositories).
Электронная
бібліятэка БДУ
змясцілася ў рэйтын-
гу на **128-й** пазіцыі.
Рэпазітарый БНТУ і
электронная
бібліятэка Мінскага
інстытута кіравання
заялі **631-е**
і **1053-е** месца
адпаведна.

АБАРОНА АЎТАРСКИХ ПРАВОЎ

З мтай забеспячэння абароны аўтарскіх правоў з кожным аўтарам уключанага ў тэматычны план выдання, БДУ дакумента, які размяшчаецца ў ЭБ БДУ, заключаецца аўтарская дамова. Наявядзення дакументы можна дэпаніраваць з атрымнаннем іх аўтарам пасведчання аб дэпаніраванні. Больш падрабязна пра працэс дэпаніравання ў БДУ можна даведацца з палажэння аб дэпаніраванні, размешчанага на сайце БДУ (<http://www.bsu.by>) у раздзеле «Дэпаніраванне ў БДУ». Там жа можна знайсці інфармацыю пра дакументы, задэпаніраваныя ў БДУ ад жніўня 2012 г.

Пры заключэнні аўтар-

скай дамовы з аўтарам ага-
ворваюцца наступныя ўзроў-
ні доступу да яго працы, якая
размяшчаецца ў ЭБ:

– адкрыты доступ – даецца доступ усім карыстальнікам інтэрнэту да метадавых усіх дакументаў ЭБ, а таксама да поўных тэкстаў матэрыялаў канферэнцый, дакументаў, на якія скончыўся тэрмін дзеяння аўтарскага права, і да поўных тэкстаў дакументаў, на адкрыты доступ да якіх даў дазвол аўтар:

– карпаратыўны доступ – даецца доступ да метадавых усім карыстальнікам інтэрнэту, да поўнага тэксту дакумента – карыстальнікам сеткі БДУ, і да поўных тэкстаў дакументаў, на карпаратыўны доступ да якіх даў дазвол аўтар.

КІРІС

Важнае значэнне для эфектыўнага пошуку патрэбнай інфармацыі ў ЭБ маебачная для карыстальнікаў структура і механізмы пошуку інфармацыі ў ЭБ, якія яму прадстаўляюцца. Структура кантэнту ЭБ БДУ адпавядае структуры ўніверсітэта, усярэдзіне якой размешчаныя дакументы падзяляюцца на навуковыя публікацыі і навучальныя матэрыялы.

У адпаведнасці з рашэннямі рэйтынгавай камісіі БДУ, пры Фундаментальнай бібліятэцы арганізавана вучоба як адказных у структурных падраздзяленнях БДУ за раздзелы ЭБ, так і ўсіх тых, хто жадае размясціць свае працы ў ЭБ супрацоўнікаў універсітэта.

Вибар адкрытага праграмнага кода D-Space у якасці праграмнага забеспячэння ЭБ БДУ даў магчымасць сінхронізаваць размяшчэнне дакументаў у электроннай бібліятэцы з іх індэксаваннем сістэмай Google Scholar, што забяспечвае добрую іх «бачнасць» у самай папулярнай сістэме пошуку інфармацыі ў глабальнай сетцы інтэрнэт.

У ЗБ БДУ реалізована розміркована адміністрація, яка розділена на адміністративні, виконавчі та спеціальні підрозділи, які здійснюють управління діяльністю ЗБ БДУ. Зокладно, адміністрація розділена на адміністративні, виконавчі та спеціальні підрозділи, які здійснюють управління діяльністю ЗБ БДУ. Зокладно, адміністрація розділена на адміністративні, виконавчі та спеціальні підрозділи, які здійснюють управління діяльністю ЗБ БДУ.

РЭЙТИНГ I СТАТИСТИКА

На 01.02.2013 г. у сусветным рэйтынгу рэпозітарыяў Webometrics Ranking Web of World's Repositories ЭБ БДУ знаходзілася на 128-м месцы, апыраджаваючы найбліжэйшы з беларускіх рэпозі-

тарыяў (рэпазітарый Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта) на 503 пазіцыі. Безумоўна, такі высокі вынік дасягнуты дзякуючы актыўнай падтрымцы развіцця ЭБ БДУ краўніцтвам універсітэта, актыўнаму ўдзелу ў яе напавучэнні адказных за раздзелы ЭБ і аўтараў, супрацоўнікаў універсітэта, якія размяшчаюць у ёй свае працы.

У карыстальніка ЭБ БДУ ёсць магчымасць скарыстацца віртуальнай службай паведамлення RSS (Really Simple Syndication) аб размяшчэнні ў электроннай бібліятэцы новых, якія прадастаўляюць для яго цікаvasць, дакументаў.

Розмяшчэнне дакументаў у ЭБ дае магчымасць прымянення сучасных сродак збору статыстычных даных аб выкарыстанні размешчаных у ёй дакументаў, у прыватнасці, для збору статыстыкі аб выкарыстанні дакументаў ЭБ БДУ ўжываецца сістэма Google Analytics, у якой зарэгістраваная электронная бібліятэка.

Сабраныя гэтай сістэмай
статыстычныя даныя аб вы-
карыстанні ЭБ БДУ ў 2012 г.
сведчаць пра наступнае:

- колькасць наведванняў ЭБ БДУ за год – 167 847 (459 наведванняў у дзень);

• 87 076 (51,9 %) навед-
вання з камп'ютераў, якія
знаходзіліся ў г. Мінску (уся-
го ж наведвалі ЭБ БДУ з
камп'ютераў, якія знахо-
дзяцца ў 1 435 гарадах 112
краін):

- 1 055 (0,6 %) навед-
ванняў былі ажыццёўлены з
дапамогай мабільных пры-
лад (уключаючы планшэтныя
ПК);

- больш за ўсё пераходзяў на ЭБ БДУ было зроблена з дапамогай пошукавай сістэмы Google (61 109) і з сайта БДУ (<http://www.bsu.by>) (29 995):

• было прагледжана 1 208 703 старонак дакументаў.

У заключэнне варта адзначыць, што з прычыны важнасці задач, якія вырашаюцца ЭБ БДУ, яе развіццё патрабуе пастаяннай увагі і актыўнага ўдзелу ў яе развіцці як з боку кіраўніцтва ўніверсітэта, так і з боку ўніверсітэцкай супольнасці. Відавочна, што магучына электронная бібліятэка павышае агульны ўзровень выкладання і прэстыж навучальнай установы ў цэлым. Масавае выкарыстанне электронных рэсурсаў з'яўляецца асновай пры ўкараненні сучасных адукацыйных тэхналогій, якія паляпшаюць якасць навучальнага працэсу і прыцягваюць новых абітурыентаў.

Пётр ЛАПО,
дырэктар
Фундаментальнай
бібліятэкі БДУ